

Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland/ Contactorgaan voor Vogelstudie

Atlasproject voor Winter- en Trekvogels

Na de bijdragen over het Atlasproject in beide voorgaande afleveringen van *Limosa* wordt in dit nummer de serie maandoverzichten afgerond. Figuur 1 geeft weer welke atlasblokken in de maanden juni tot en met september de meeste aandacht nodig hebben bij het veldonderzoek. De vier maandoverzichten zijn samengesteld aan de hand van het aantal vastgestelde soorten zoals vermeld in de computeruitdraai, waarin gegevens uit de periode oktober 1978-mei 1982 zijn opgenomen (voor de wijze waarop de figuur is samengesteld wordt verwezen naar *Limosa* 55 (4): 142). Voor de vier betreffende maanden zijn op dit moment slechts gegevens uit de eerste drie jaar van het veldonderzoek beschikbaar. Het is daarom onvermijdelijk dat de overzichten een verouderd beeld te zien geven. Vele van de in figuur 1 met een stip aangegeven blokken zullen intussen al voldoende geïnventariseerd zijn. Toch hebben we bij gebrek aan beter deze verouderde overzichten in de nieuwsbrief opgenomen.

Opmerkingen bij de gegevensverwerking

Af en toe komt ons ter ore dat medewerkers fouten ontdekken in de gepubliceerde verspreidingskaarten. Meestal betreft dit het ontbreken van stippen in blokken waar de betreffende soort wel werd waargenomen. Bij controle van een aantal van deze gevallen is gebleken dat deze kritiek doorgaans terecht is. De oorzaak van deze tekortkomingen in de verspreidingskaarten berust op de gebrekkige wijze waarop de verspreidingskaarten worden samengesteld. Alle waarnemingen worden wel per computer verwerkt maar helaas betekent dat niet dat alle gewenste bewerkingen worden uitgevoerd. Wanneer ten behoeve van een overzicht behoefte bestaat aan een verspreidingskaart, bijvoorbeeld van de Aalscholver in juni, dan is de geheugencapaciteit van de computer onvoldoende om de afzonderlijke juni-kaarten uit de verschillende onderzoekjaren samen te voegen tot een verzamelkaart. De verspreidingskaarten moeten daarom met de hand worden samengesteld en daarbij gebeurt het wel eens dat een stip wordt vergeten. Na afloop van het project zullen de definitieve verspreidingskaarten wel door een computer worden vervaardigd waardoor het probleem zich dan niet meer voor zal doen.

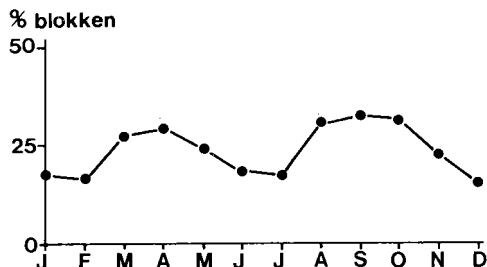
Een tweede punt van kritiek van medewerkers heeft betrekking op fouten die men vindt in de computeruitdraai van het waarnemingenbestand. Ook hier heeft een eerste controle aangetoond dat de kritiek veelal gerechtvaardigd is. Ook in dit geval kunnen we de medewerkers geruststellen, want na afloop van het veldwerk zal, in samenwerking met de districtscoördinatoren, een grondige controle op het totale waarnemingenbestand worden uitgevoerd. Met het oog hierop is

het nuttig dat iedere waarnemer vermeende fouten doorgeeft aan de districtscoördinator. Dit zal de controlewerkzaamheden zeker bespoedigen.

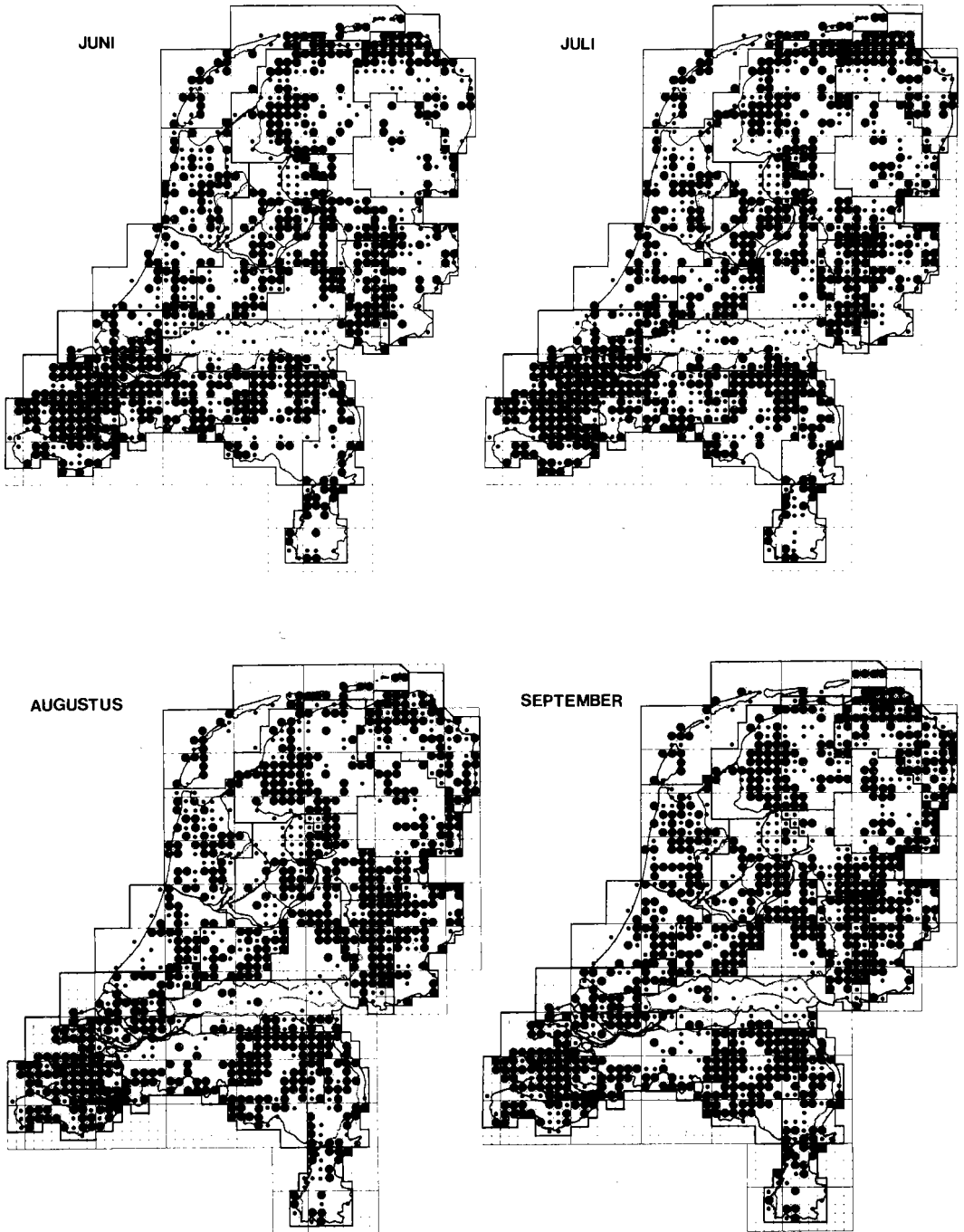
Voorlopige resultaten

Het einde van het veldwerk komt in zicht. Het is de bedoeling om na afloop van het project alle verzamelde waarnemingen te verwerken tot een verspreidingsatlas. Er zijn al vele ideeën geopperd, ook door medewerkers, naar aanleiding van de vraag hoe de atlas eruit zou moeten gaan zien en welke onderwerpen erin aan de orde moeten komen. Binnen het bestuur van SOVON/COV zijn de eerste besprekingen daarover al gevoerd. Ter voorbereiding is voor een tiental soorten nagegaan welke informatie uit het waarnemingenbestand kan worden gehaald en hoe dit bewerkt kan worden tot soortbesprekingen voor de verspreidingsatlas. Aan de hand van deze tien bewerkingen zal uiteindelijk een schema worden opgesteld volgens welke alle waargenomen soorten bewerkt en in de atlas besproken zullen worden. Op dit moment is het nog niet zover dat het uiteindelijke werkplan voor de verspreidingsatlas gereed is. Wel kan alvast een indruk worden gegeven van de resultaten van het Atlasproject aan de hand van de Aalscholver.

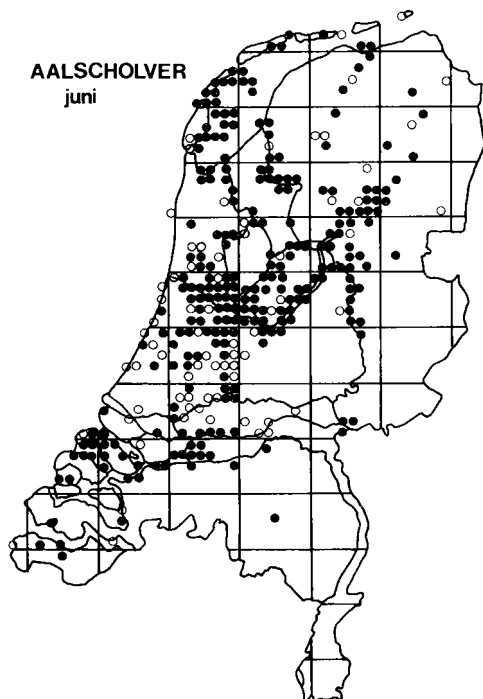
Het Atlasproject is in de eerste plaats een onderzoek dat gericht is op het in kaart brengen van de verspreiding van de soorten en van de veranderingen die daarin in de loop van het jaar optreden. Uit de resultaten van de eerste drie onderzoekjaren blijkt dat de Aalscholver in alle maanden van het jaar in Nederland voorkomt (figuur 2). Het percentage blokken waarin de soort werd waargenomen varieert van c. 20 in zomer en winter tot ruim 30 in voor- en najaar. Dit percentage is berekend over het totale aantal van 1770 atlasblokken (inclusief Waddenzee en IJsselmeer). In deze nieuwsbrief ontbreekt de ruimte om alle twaalf

Figuur 2. Voorkomen van de Aalscholver in Nederland, weergegeven als het percentage atlasblokken waarin de soort maandelijks werd vastgesteld.

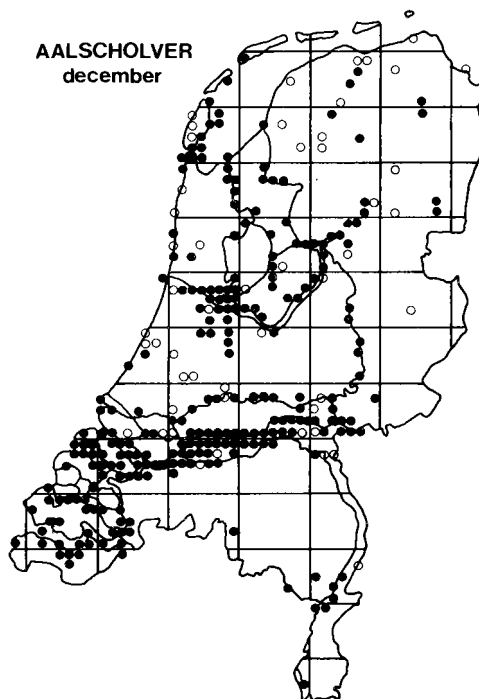
Figuur 1. Overzicht van het veldonderzoek in de maanden juni-september. Met een grote stip zijn de blokken aangeduid waarin aanvullende inventarisatie noodzakelijk is. Een kleine stip geeft aan dat aanvullend onderzoek wenselijk is (zie ook de tekst).

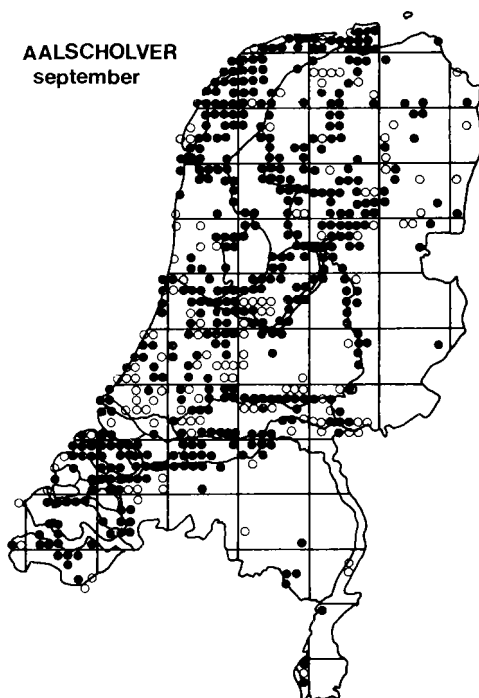
Figuur 3. Voorlopige verspreiding van de Aalscholver in juni. Met een open rondje zijn de blokken aangeduid waar de soort uitsluitend overtrekkend werd waargenomen, terwijl met een gesloten rondje wordt aangegeven in welke blokken de soort pleisterend werd aangetroffen. (De kaart is overgetrokken van een computeruitdraai waarop Nederland in noord-zuid-richting is uitgerekt.)

verspreidingskaarten op te nemen. Daarom beperken we ons tot enkele karakteristieke kaarten. In juni blijkt het zwaartepunt van de verspreiding vooral rondom de broedkolonies te liggen (figuur 3). Met name het IJsselmeer en aangrenzende gebieden zijn belangrijk voor de Aalscholver. In de wintermaanden is het accent meer naar ZW-Nederland verschoven, zoals de verspreidingskaart voor december laat zien (figuur 4). Het aantal bezette blokken in het Waddenen IJsselmeergebied is afgenomen ten opzichte van juni, terwijl er sprake is van een duidelijke toename in het Deltagebied en het gebied van de Grote Rivieren. Tijdens de voorjaarsstrek, waarvan de maart-verspreiding is getoond in de vorige nieuwsbrief (*Limosa* 55 (4): 145), strekt het verspreidingsgebied zich als een brede band van ZW- tot NO-Nederland uit. In deze periode is het geringe aantal bezette blokken in het Waddengebied in het oog springend; het lijkt erop dat doortrekkende Aalscholvers in het voorjaar de noordwesthoek van Nederland afsnijden. Na afloop van het broedseizoen, voordat de najaarstrek op gang komt, zwermen Aalscholvers uit over een groot deel van het land. In september wordt de grootste verspreiding bereikt (figuur 5). Een opmerkelijk verschil met de voorjaarsverspreiding is dat ze in het najaar ook in het hele Waddengebied voorkomen.

Bij het Atlasproject voor Winter- en Trekvogels bestaat de mogelijkheid om aantalsschattingen van pleis-

Figuur 4. Voorlopige verspreiding van de Aalscholver in december (als figuur 3).

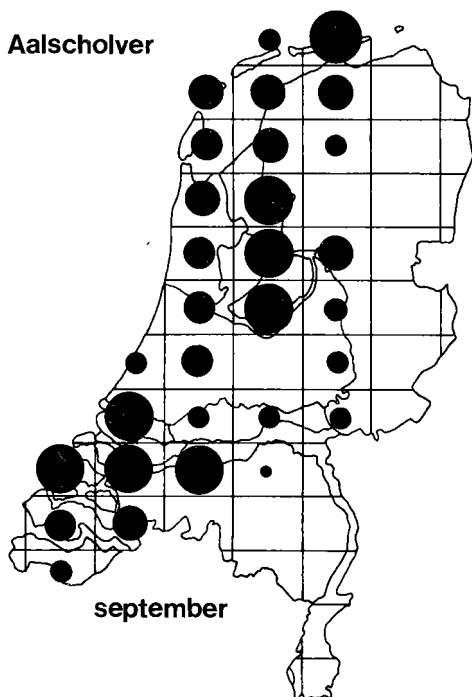

Figuur 5. Voorlopige verspreiding van de Aalscholver in september (als figuur 3).

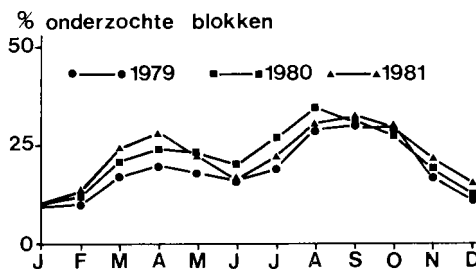
terende vogels op te geven. Daarom zal het in de verspreidingsatlas mogelijk zijn ook aan dit aspect aandacht te besteden. Daarbij moet niet zozeer worden gedacht aan het maken van aantalsschattingen voor het hele land, maar aan het bestuderen van verschillen tussen de diverse delen van het land. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van een bewerking van de aalscholver-gegevens uit de maand september.

De topografische kaartenatlas van Nederland telt 62 kaartbladen. Voor elk van de kaartbladen is berekend hoe groot de gemiddelde waarde van de opgegeven aantalsschattingen is. Het resultaat van deze berekeningen is weergegeven op een kaart met relatieve aantallen per kaartblad (figuur 6). In deze figuur is de grootte van de stip een maat voor het aantal. In de figuur is alleen een symbool geplaatst in een kaartblad, wanneer er minimaal vijf aantalsschattingen voorhanden waren. Dit om te voorkomen dat uitschieters in de aantalsschattingen teveel een stempel zouden drukken op het gemiddelde.

Bij het interpreteren van figuur 6 moeten we erg voorzichtig zijn. Niet elke atlasmedewerker is namelijk bij het opgeven van aantallen volgens dezelfde methode te werk gegaan. Sommigen geven exact getelde aantallen op, terwijl anderen getelde aantallen extrapoleren om tot een schatting te komen. Het vermelden van aantalsschattingen is niet verplicht gesteld en de indruk bestaat dat veldmedewerkers sneller geneigd

Figuur 6. Kaart met relatieve aantallen van de Aalscholver in september (zie ook de tekst).

Figuur 7. Het voorkomen van de Aalscholver weergegeven als het percentage bezette atlasblokken van het jaarlijks onderzochte aantal.

zijn aantalsschattingen op te geven bij lage dan bij hoge aantallen vogels. Hierdoor is het mogelijk dat de in ons archief beschikbare aantalsopgaven geen goed beeld geven van de werkelijke situatie. Niettemin geeft figuur 6 een aardige indicatie welke de belangrijke gebieden zijn voor de Aalscholver in september.

Een derde aspect waaraan bij verschillende soorten aandacht kan worden besteed heeft betrekking op jaarlijkse verschillen in het voorkomen. Hoewel het niet de doelstelling is van het Atlasproject om dergelijke korte-termijn verschillen te bestuderen is het toch zinvol wanneer dat mogelijk blijkt. Dit kan worden geïllustreerd met figuur 7 waarin is aangegeven in welk percentage van de jaarlijks onderzochte blokken de Aalscholver werd vastgesteld in drie opeenvolgende onderzoekjaren. Er blijkt uit dat er inderdaad verschillen kunnen optreden.

Hoewel nog slechts een oppervlakkige indruk kan worden gegeven van de resultaten van het Atlasproject voor Winter- en Trekvogels, blijkt uit bovenstaande bewerking dat het project een schat aan nieuwe kennis over het voorkomen van onze vogels oplevert. Dit zal de medewerkers aan het project veel voldoening geven van hun inspanningen. Maar we zijn er nog niet. Voordat de verspreidingsatlas gereed is, moet er nog veel werk worden verzet. Allereerst is het belangrijk dat we de beschikking krijgen over zoveel mogelijk veldwaarnemingen. Wij willen dan ook alle medewerkers vragen tevens hun losse waarnemingen, verricht sedert oktober 1978, aan SOVON door te geven, voor zover dat nog niet gebeurd is. Ook willen we nog eens extra aandacht vragen voor aantalsschattingen. De informatie die daaruit verkregen kan worden is zo waardevol, dat het beslist de moeite loont aantallen te vermelden.

Tot slot willen we nogmaals een beroep doen op vogelaars die tot op heden geen waarnemingen beschikbaar stelden voor het Atlasproject. Sluit u aan bij de duizenden vogelaars die dat wel doen. Uw waarnemingen zullen beslist een welkome aanvulling zijn en het verspreidingsbeeld verder completeren. Het zal de kwaliteit van de verspreidingsatlas, waar we over een aantal jaren over kunnen beschikken, ten goede komen.

Johan Bekhuis